

Sävstaholms slott och gård del 2

Sävstaholms slotts park och trädgård

Av Helena Karlsson

Sävstaholms slott ligger i centrala Vingåker och är idag mest känt för sina årliga konstutställningar. Slottet har en brokig historia och har rymt allt från grevar till pojkar på skol- och arbetshem. Till slottet har också andra verksamheter varit knutna, verksamheter som varit nödvändiga för både självsyn såväl som självdrift. I denna sista artikel av två skildrar vi jordbruket vid Sävstaholms gård, som lydde under slottet.

Till greve Gustaf Trolle-Bondes (1773-1855) slott Sävstaholm hörde förutom park och trädgård också ett jordbruk. Emellertid verkar inte jordbruket ha varit särskilt lönsamt, åtminstone inte till en början. I och med att greven själv var intresserad av odlingarna, lät han dock köpa in nya maskiner och redskap, testa nya bruksmetoder liksom utföra täckdikning. Resultaten

förbättrades därmed – dock inte tillräckligt för att göra gården helt självförsörjande.

"Den blinde excellensen" Gustaf Trolle-Bonde byggde upp Sävstaholm under sin tid vid slottet. V. Vingåkers hembygdsförenings arkiv.

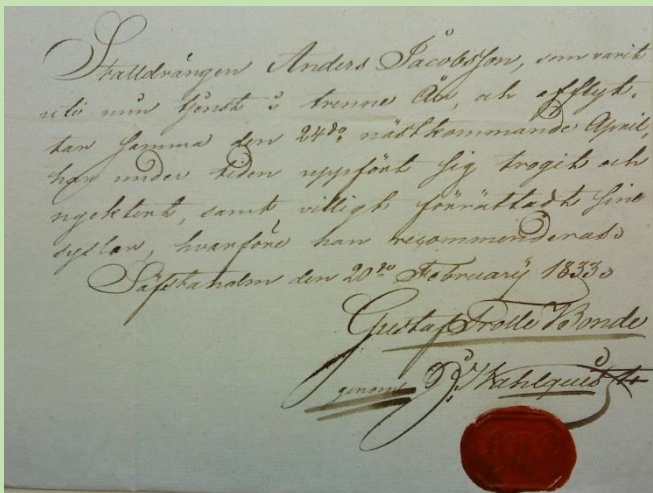
På gården odlades bl a spannmål, ärter och potatis, i första hand för självhushållningsbehov. Om överskott ändå uppstod såldes detta på marknader och torg i Stockholm och Örebro liksom till handlare i Vingåker. Godset kunde

bl a få in pengar på försäljning av råg, vete, havre, korn, ärter och potatis. Från trädgården såldes odlingsfrö för timotej och klöver.

Gården hade även egen djurhållning. Förutom mjölk gav djuren kött. I en kreatursräkning från november år 1833 syns åtgången på slaktdjur tydligt. För slottets hovhållningsräkning slaktades under månaden så mycket som två oxar, två kalvar, tre gumsar och elva tackor. Som jämförelse kan nämnas att år 1857 fanns här 40 oxar och 40 kor samt kalvar, vilket framkommer av ett räkenskapsammandrag i gårdens arkiv.

Trots de mängder med bl a mjölk och kött som gick från gårdens jordbruk till hovhållningen, så räckte det inte alltid till för att mätta alla gäster. Från grevens gods i Småland fick därför hämtas talg, smör och ost. Därifrån togs också slaktdjur. I ett sammandrag över godsets räkenskaper syns bl a att i oktober år 1857 ankom sex ungvigor, som drivits från Småland till Sävstaholm. Potatis och mjölk var två av gårdens produkter som i stor omfattning också gavs ut som stat till torpare och statare på godset. De bönder som var knutna till Sävstaholms jordbruk hade sina hem i byn Sävestad. När greve Trolle-Bonde var klar med slottsbygge och park- och trädgårdsanläggningar, var det mot dessa underlydande gårdar som han vände sitt intresse.

År 1846 beslutade greven att bilda ett andra hemman för att där samla jordbruk och bönder. Platsen han valde var Sävsta. Två år senare kunde bönderna flytta in i sina nya arrendehemman, medan deras gamla by Sävestad raserades. I Sävsta uppfördes under de kommande åren en rad nya ekonomibyggnader med ladugårdar, stall och svinhus. På 1860-talet tillkom här en huvudbyggnad och arbetarbostäder i sten liksom en smedja. För att förbättra

marken dränerades den med rör från Sävstaholms eget tegelbruk.

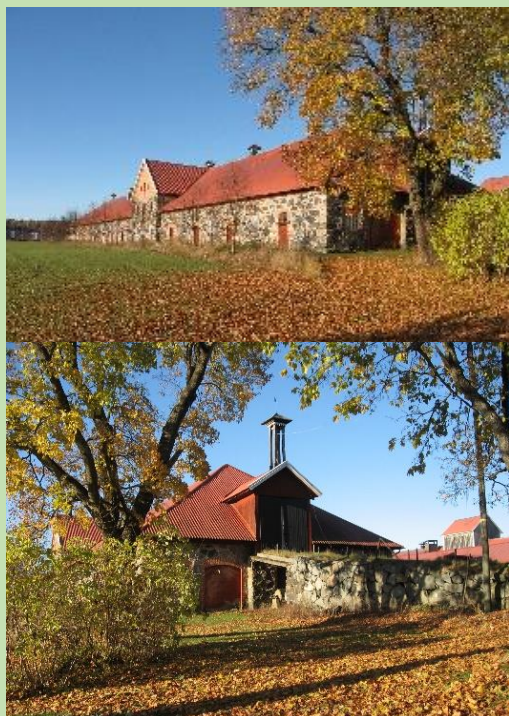
Stalldrängen Anders Jakobsson slutar sitt arbete på Sävstaholm år 1833 efter tre skötssamma år och får då detta betyg med rekommendationer från sin husbonde greve Trolle-Bonde. Sävstaholms arkiv, V. Vingåkers hembygdsförening

Jordbruket krävde naturligtvis också personal. År 1864 fanns inspektor, bokhållare, fördräng,

stalldräng, oxdräng, ladugårdsdräng, ladugårdspigor, smed och slöjdare liksom skogvaktare. Vid arbetstoppar togs även ytterligare arbetsfolk in i form av torpare och arrendatorer.

I bevarade arkivhandlingar syns att förutom de anställda inom hushåll, jordbruk, park och trädgård, fanns även åtskilliga torpare knutna till godset. I ett sammandrag över räkenskaperna för år 1857 framgår att dessa utförde dagsverken bl a vid skörd och tröskning, nyodling, ny- och ombyggnad, i smedjan, vid tegelugnen och i ladugården liksom i skogen, vid oxkörning och

vägläggning. En annan vanlig dagsverkssyssla var vedhuggning till slottets alla kakelugnar. En likvidationsbok från åren 1835-1840 visar vilka som stod på godsets "avlöningslista" under dessa år. Här finns torpare och arrendatorer på gårdar som Anderstorp, Söderspånga, Blacketorp, Ekeberg, Löfåker, Mostugan, Pehrstorp och Lyttersta. Bland de yrkestitlar som förekommer finns bl a tvätterska, bryggerska, städerska, statdrängar, stalldrängar, oxdrängar, väverska, skräddare, kusk, gårdssmed, bokhållare och kusk.

Jordbruket vid Sävstaholm var alltså till största delen inställt på självhus-hållning. De kontanta medel som försäljning av eventuellt överskott gav, var långt ifrån tillräckliga för att täcka behoven. För att hålla hovhållningen igång krävdes därför stora tillskott med kontanter från inkomsterna vid grevens gods Trolleholm i Skåne. Liksom fallet var med trädgården, kom också jordbruket så småningom att utarrenderas. När Sävstaholms slott sedan avstyckades år 1924 blev dåvarande arrendatorn ägare till gården, nu under namnet Sävstaholms gård.

Vyer från greve Trolle-Bondes jordbruk på Sävstaholms gård (Sävsta gård). I slutet av 1840-talet flyttade bönderna till det då nybyggda hemmanet. Gården blev grevens sista stora byggnadsverk. Foto: H. Karlsson/Arkiv Sörmland

I den här avslutande delen om Sävstaholms slott under greve Trolle-Bonde har bl a arkivmaterial från Vingåkers kommunarkiv och Västra Vingåkers hembygdsförenings arkiv använts.

Artikel publicerad i Sörmlandsbygden den 17 april 2014.